

POINTS OF ENTRY

Lučka Kajfež Bogataj: »Na našem planetu bomo preživelih z ustvarjalnostjo.«

Pozdravljeni. Moje ime je Katie Kheriji-Watts in poslušate Points of Entry – pogovor o preoblikovanju predstave o kulturnih organizacijah v hitro spreminjajočem se svetu.

Moja današnja gostja je Lučka Kajfež Bogataj – znanstvenica, ki preučuje podnebje našega planeta. Vodi Center za biometeorologijo Univerze v Ljubljani v svoji domovini Sloveniji. Več let je delala v Medvladnem [odboru Združenih narodov za podnebne spremembe](#), ki je leta 2007 prejel Nobelovo nagrado za mir. Poleg svojega raziskovalnega in profesorskega dela Lučka zavzeto širi sporočilo o medsebojnem vplivu človeške družbe in dolgoročnih sprememb temperaturnih in vremenskih vzorcev na Zemlji.

Ta epizoda je del serije pogovorov po naročilu informacijske mreže On the Move, ki podpira mednarodno mobilnost umetnikov in delavcev na področju kulture. Članice mreže On the Move so organizacije iz držav po vsem svetu, in ko je slovenska članica, [zavod Motovila](#), predlagala ta pogovor z Lučko, sem bila navdušena. Pogovarjali sva se o tem, zakaj bi morale umetniške organizacije meriti svoj vpliv na okolje, o pomenu postavljanja konkretnih ciljev ter o razmerju med ustvarjalnostjo in preživetjem.

Prepis mojega pogovora z Lučko ter njegova prevoda v francoščino in slovenščino sta brezplačno na voljo na on-the-move.org.

Pa začnimo.

Lučka Kajfež Bogataj

Vrt je majhen, a zdaj, jeseni, je veliko dela, saj je vse zrelo in čudovito je, ko lahko poješ kaj s svojega vrta.

Katie Kheriji-Watts

Ste vedno radi vrtnarili?

Lučka Kajfež Bogataj

Ne, začelo se je, kaj pa vem ... Najprej smo živeli v stanovanju v centru mesta, potem pa smo pred dvajsetimi leti kupili staro hišo z vrtom in začela sem vrtnariti iz nič. O vrtnarjenju sploh nisem veliko vedela! Zdaj pa je zabavno in na nek način tudi trajnostno.

Katie Kheriji-Watts

V tem pogledu počnete to, kar učite.

Lučka Kajfež Bogataj

Točno tako.

Katie Kheriji-Watts

Odlično! Poglobili se bova v intervju in morda se bova k vrtnarjenju vrnili malo pozneje. Lučka, zelo me zanima, kako so bili ljudje vzgojeni in kako to vpliva na njihovo življenje. Zato me zanima, kakšna je bila klima vašega otroštva v Sloveniji? S tem mislim na okolje in vremenske vzorce pa tudi na to, kako ste videli odnos svoje družine ali skupnosti do tega.

Lučka Kajfež Bogataj

Moje otroštvo je bilo na nek način malo čudno, ker smo se veliko selili. Vsako leto sem zamenjala šolo in ponovno našla čisto nove prijatelje. Bilo je nekoliko frustrirajoče, saj se na nekatere prijatelje navežeš. Po drugi strani pa sem ob selitvah iz kraja v kraj ugotovila, da so nekatere težave skupne vsem. Torej je bilo na nek način pomirjujoče.

Katie Kheriji-Watts

Kakšna je zgodba o vaši poti do tega, da ste postali znanstvenica, ki preučuje podnebje našega planeta?

Lučka Kajfež Bogataj

Morda je šlo za napovedovanje. Vedno sem mislila, da so ljudje nekoč trpeli zaradi naravnih nesreč in vsega drugega zato, ker niso bili sposobni predvidevati – znanost dejansko ni bila sposobna pravočasnega opozarjanja. To, da to zdaj lahko storimo, se mi je zdela zelo privlačna ideja – da dejansko lahko predvidimo prihodnost in pravočasno ukrepamo (vsaj v nekaterih primerih). To je bila zagotovo motivacija. V primeru podnebnih sprememb gre točno za to. Predvidimo lahko, kaj se utegne zgoditi, in imamo čas, da se nekako prilagodimo.

Katie Kheriji-Watts

Ste bili osebno priča ali pa ste slišali zgodbe ljudi, ki niso bili pripravljeni na tak dogodek?

Lučka Kajfež Bogataj

Da, točno tako. Spomnim se prve poplave, ko sem bila deklica. Takrat se nisem zavedala, da te lahko ubije že samo pol metra deroče vode. Spomnim se, da me je šokiralo spoznanje, kako hitro se ti lahko življenje obrne na glavo – v pol ure. Imaš vse, potem pa nimaš nič. Da, morda me je to na nek način spodbudilo, da nadaljujem v tej smeri. Slovenija je namreč zelo hribovita in imamo veliko potokov, včasih ni treba veliko dežja, da postanejo ti potoki polni vode. Ne pride vsakič do poplave, ampak moč vode čutiš tudi ob dneh s povprečnimi padavinami.

Katie Kheriji-Watts

Midve se pogovarjava danes, septembra 2023. [V Sloveniji so bile pred mesecem dni grozljive poplave.](#)

Lučka Kajfež Bogataj

Da. Bilo je res nepričakovano. Hkrati pa so bile tudi v Jadranskem morju izjemno visoke temperature. Torej je bilo veliko vode, ki je samo čakala, da izhlapi in pade. Bilo je res nepričakovano za nas, za tiste, ki so vedeli, da se kroženje vode spreminja, da se spreminjajo vzorci padavin. Po drugi strani pa je bil to le en dogodek, ki je prispeval h krivičnosti pojavov, povezanih s podnebnimi spremembami. Kajti če pogledate Slovenijo, so ljudje, ki so jih prizadele te poplave, dejansko ... ne moremo reči, da so revni, ampak to so ljudje, ki ne živijo razkošno. Niso oni krivi, da prihaja do podnebnih sprememb, na primer. Tako je, kot povsod po svetu – najbolj trpijo tisti, ki niso prispevali k podnebnim spremembam. Ta krivica je po mojem mnenju najbolj skrb vzbujajoč del podnebnih sprememb nasploh.

Ti ljudje so brez doma, prihaja zima, pa nihče ne ve, kaj narediti. Včasih mislimo, da je problem

denar. Ampak denar ni problem! Denarja je veliko, vendar pravzaprav nihče ne ve, kaj narediti. *Ali naj gradimo na istem mestu, obnovimo hiše, šole, tovarne in samo čakamo na naslednji september, ko se to lahko ponovi? Ali pa bi morali preseliti cele vasi in mesta s tega območja?* To so zelo težka vprašanja in znanost sama ne more dati popolnega odgovora.

Katie Kheriji-Watts

Ker so to skoraj filozofska vprašanja o tem, kako želimo živeti.

Lučka Kajfež Bogataj

Točno tako. *In kdo naj zapusti svojo hišo, kdo naj ostane, zakaj naj ostanem jaz, kje je moj dom, kje je moja zemlja?* Tudi politiki so povsem zmedeni, če mene vprašate. Mislim, da ne vidijo celotne slike, le prelagajo odločitev iz tedna v teden. Ne krivim jih. Vendar nismo bili pripravljeni. Pri podnebnih spremembah pa je ključnega pomena ustrezno prilagajanje, leta vnaprej, preden se stvari zgodijo. To lahko vidimo zdaj, kajti potem je zelo malo časa in nihče ne ve, kaj narediti, tudi če imaš najboljši namen.

Katie Kheriji-Watts

Nekaj me res zanima – od sredine devetdesetih let ste profesorica na Univerzi v Ljubljani. Kaj točno se učijo študenti, ki jih poučujete, in na kaj jih to izobraževanje pripravlja?

Lučka Kajfež Bogataj

Imela sem izjemno srečo, da sem poučevala veliko različnih študentov. Nekateri so gozdarji, nekateri agronomi, nekateri fiziki, torej so prihajali iz zelo različnih okolij. Opazila sem, kako to vpliva na to, kaj se želijo naučiti, saj za to gre – kaj se želijo naučiti. Ponudim jim celotno paleto, a bistvo je, da bodo odnesli tisto, kar se jim zdi pomembno. Tisti, ki so bolj v stiku z naravo, na primer gozdarji, imajo veliko terenskega dela, zato so se zelo hitro učili. Ko sem predavala o ekstremnih temperaturah, so razumeli, da se bodo nekateri škodljivci v gozdovih dejansko pojavili in kakšna bo škoda. Mislim, da so se naučili veliko več zato, ker so imeli priložnost prenesti besede iz učilnice na teren in stvari združiti.

Pri drugih profilih, na primer v krajinski arhitekturi, gre bolj za papir in pisalo. Predstavljajo si stvari, načrtujejo, a dejansko nimajo te tesne povezave, ne z naravo, ampak recimo z resničnim življenjem. Mislim, da bi se morda moral univerzitetni sistem nasploh nekoliko spremeniti, da bi bili študenti res v stiku z resničnim življenjem ves čas, ne šele potem, ko diplomirajo. Kajti potem bo za nekatere morda prepozno, da bi zares pridobili to povezavo, občutke ali globok odnos do stvari,

o katerih se dejansko učijo za prihodnje.

Katie Kheriji-Watts

Če vas prav razumem, pravite, da se naučijo razumeti, kako deluje podnebje našega planeta, nato pa je od njih odvisno, kako bodo to znanje uporabili na svojem trenutnem ali prihodnjem področju dela.

Lučka Kajfež Bogataj

Da, zelo je odvisno od njih in različni so. Ko poučujem, naredim še nekaj, namreč poskušam podnebje povezati z vsem, tudi na predavanjih. Govorim na primer o zdravju ljudi, o kakovosti zraka, o revščini, samo zato, da jim približam te povezave, da bodo pozneje vedeli, da ko govorimo o planetu Zemlja ali podnebjem, je vse povezano z vsem, o tem ni dvoma.

Katie Kheriji-Watts

To me pripelje do mojega naslednjega vprašanja, in sicer menim, da je o tej ideji transversalnosti ter združevanju umetnosti in znanosti veliko govora, ni pa ukrepanja. Zdi pa se mi, da je združevanje teh dveh področij v praksi še vedno precejšen izziv. Kakšne izmenjave, če sploh, potekajo med oddelkom, ki ga vodite, in raziskovalnimi centri na drugih področjih?

Lučka Kajfež Bogataj

Zanimivo je bilo, da pred desetimi ali petnajstimi leti povezave niso bile tako očitne, in tudi ko smo imeli kakšna znanstvena srečanja, so bile skupine običajno zelo homogene. Ampak moram reči, da je bilo med korono nekaj dodatnega časa in družba je postajala vse bolj mešana. K poslušanju ali sodelovanju so bili povabljeni ljudje, ki so bili sicer zunaj naših običajnih okvirov. Zato se najbrž v času krize vsa nenapisana pravila nekako spremenijo. Po mojem mnenju je bilo to dobro. Tudi kot državljani smo spoznali, kako se lahko življenje hitro spremeni in kako zelo si nenadoma odvisen od nekoga, za katerega na primer sploh nisi vedel, da obstaja.

Katie Kheriji-Watts

Ste že sodelovali s kom iz umetniških krogov? Umetnikom ali kustosom?

Lučka Kajfež Bogataj

Da, smo. Obožujem gledališče. Že kot študentka sem nekaj let preživela v gledališču.

Katie Kheriji-Watts

Kot nastopajoča.

Lučka Kajfež Bogataj

Da. Nikoli nisem imela niti vrstice besedila, vendar sem uživala v vzdušju. Dejansko sem imela nekaj predavanj v gledališču, kajti organizirajo nekakšno kombinacijo predstave in klasičnega predavanja. Pripravila sem tudi nekaj gledaliških iger o trajnosti in po premieri po navadi priredijo okroglo mizo – na teh sem sodelovala. Umetnost je torej po mojem mnenju ključnega pomena za popolno sodelovanje, ker mora sporočilo priti do ljudi, znanost pa ima svoje omejitve, medtem ko jih ima umetnost morda manj.

Katie Kheriji-Watts

Čudovito ste prešli na naslednje vprašanje, ki bi vam ga rada zastavila, in sicer Zavod za sodobne umetnosti Aksioma v Ljubljani je lani objavil [pogovor s pisateljico znanstvenofantastičnih romanov Kim Stanley Robinson](#), h kateremu ste prispevali nekaj vprašanj, v bistvu o tem, *kako lahko ljudje iz umetniških krogov pomembno prispevajo k ogromnim strukturnim spremembam, ki so nujne v naslednjem desetletju, da bi se zmanjšal vpliv globalnega segrevanja?* To je zelo obsežno vprašanje, zato ga poskusimo nekoliko zožiti. Predlagam, da se osredotočimo na temo mobilnosti, ki je večinoma povezana s potovanji in prevozom. Vemo namreč, da je mobilnost eden od dejavnikov – vsaj v umetnosti – ki največ prispeva k izpustom snovi, ki segrevajo ozračje našega planeta. Povejte najprej, katera vedênja in dejanja na področju poklicne umetnosti najbolj prispevajo k podnebnim spremembam?

Lučka Kajfež Bogataj

Na to vprašanje je težko odgovoriti, ker ima umetniška predstava začetek, konec, vmes pa se dogaja veliko stvari, vključenih je veliko različnih ljudi, ni samo en končni izdelek. Da bi na to znanstveno odgovorili, bi morali resnično oceniti življenjski cikel nekaterih umetniških del. Vemo, kako to storiti na primer za avtomobil – treba je začeti s tem, kako se pridobi kovina, kako se izdelata plastika, kako se izdelava avto, tkanine, ki so v njem. In kako se avto prodaja, kako se vozi, koliko kilometrov se prepelje z njim. Na koncu življenjske dobe, ko avto postane odpadek, lahko še vedno vpliva na okolje. Točno to je treba storiti z vsakim umetniškim izdelkom. Toda če pogledamo povprečne vrednosti, drži, da je prevoz tisti, ki predstavlja približno polovico problema. Pri letenju na dolge razdalje je to lahko celo več kot polovica, sploh če govorimo o medcelinskih letih. A ni samo to.

Kaj pa druga polovica? Druga polovica je torej, koliko materiala potrebujete za svojo predstavo: iz česa je narejena? Ali je material nov ali recikliran? Če ponovim, težko je govoriti v številkah, vendar bo v prihodnosti nujno, da se izračuna točno to, o čemer govorim, če boste želeli trditi, da je vaša umetniška predstava trajnostna. Govoriti bi morali tudi o hotelih, kjer ljudje bivajo. Tudi o hrani. Ne nazadnje moramo ljudje vsak dan jesti. In pozimi je gledališča treba ogreti. Torej gre za ogrevanje in tudi za hlajenje, saj je v nekaterih podnebjih treba oder ohladiti. Da, tudi to je zelo pomemben del vpliva, morda takoj po prevozu. Toda ljudje zaenkrat ne počnejo tega, ne merijo vsega tega. To je težko narediti! Potrebujete nekoga, ki je izkušen. Vem pa, da taki ljudje obstajajo. Organizacija [Julie's Bicycle](#) je na primer začela z meritvami. Samo govorjenje o tem, brez števil, namreč ne pripelje do sprememb. Čutite, da vaša vest ni čista, zato imate slab občutek brez števil, vendar vas to ne vodi k ukrepanju. Drži, meriti bi morali.

Katie Kheriji-Watts

Veseli me, da ste omenili temo merjenja, saj je Motovila, organizacija, ki naju je povezala, nedavno gostila [konferenco, na kateri je govoril Tim Wagendorp](#), ki sodeluje s filmsko industrijo v Belgiji, da bi pomagal filmskim producentom zmanjšati njihov vpliv na okolje. Ena stvar, ki mi je padla v oči v njegovem govoru, je bila zamisel, da danes v Belgiji na nobeni filmski šoli ne učijo, kako lahko bodoči producenti ali celo bodoči scenaristi, scenografi itd. merijo in si prizadevajo zmanjšati ogljične izpuste, ki jih bo ustvarila filmska produkcija. Zato potrebujemo interdisciplinarno povezovanje!

Lučka Kajfež Bogataj

Točno tako! Če govorite o trajnostnosti, je na žalost v mnogih primerih, v kemiji, fiziki, strojništvu, to znanje bistveno. Študenti na filozofskih fakultetah po navadi niso navdušeni nad temi predmeti. Interdisciplinarnost je torej nekaj, kar bi moralo obstajati. Ne gre samo za umetnike. Na primer, v mnogih družbah so bolnišnice največji onesnaževalec, če se lahko tako izrazim. Ogljični odtis zdravnikov in bolnišnic je ogromen. Toda na medicinski fakulteti nihče ne poučuje prav teh stvari, o katerih sva govorili. Torej ne gre samo za umetnike.

Katie Kheriji-Watts

Rada bi se vrnila k vprašanju mobilnosti, saj ste rekli, da predstavlja petdeset odstotkov, tj. velik kos pogače. Očitno se vprašanje letalskega in tudi drugih oblik prevoza pogosto pojavlja. O tem smo govorili kot o vedênju, ki prispeva k segrevanju našega planeta. Kakšne rešitve nam lahko pomagajo spremeniti to vedênje?

Lučka Kajfež Bogataj

Prva rešitev oziroma prvi korak je točno to, o čemer sva govorili: energetska pismenost. Ljudje se v resnici ne zavedajo, kaj pomeni, če potujejo s kolesom ali z avtom, vlakom ali letalom. To je torej prvi korak, saj lahko na primer ponekod preberete, da potovanje s kolesom pomeni ničelne izpuste ogljika. To ni res! Seveda je kolo najboljši način potovanja, vendar ni brez energije ali brez izpustov. Enako je, če pogledate zeleno zavajanje več avtomobilskih podjetij, ki trdijo, da so električni avtomobili brez ogljika ali izpustov – to ni res. Električni avtomobil povzroči precej izpustov zaradi izdelave samega avtomobila, baterij itd. Torej, gledano na kilometer, so izpusti električnih avtomobilov pravzaprav zelo podobni izpustom zelo dobrih dizelskih avtomobilov in niso ničelni. Energetska pismenost je torej pomemben prvi korak. Ni vam treba hoditi v šolo, ni vam treba iti na univerzo, le usesti se morate in imeti nekaj ustrezne literature – in ta literatura je na voljo. Vedno na primer omenim knjigo Davida McKaya z univerze v Oxfordu z naslovom *Trajnostna energija brez razgretega ozračja*. Torej energetska pismenost.

Potem se začne spreminjati vedênje. In nato se moramo res vprašati, zakaj toliko potujemo? Pri tej analizi morate biti res zelo pošteni do sebe. Koliko teh potovanj je nujnih? Kolikšen del potovanj je le zaradi nečimrnosti? Pri mlajših generacijah imam preprosto občutek, da ljudje potujejo zaradi instagrama, vidim veliko takih prizorov. Kaj je torej nujno, kaj pa je samo nečimrnost? Brez odgovora na to vprašanje in brez energetske pismenosti ne bomo mogli veliko spremeniti. Mediji namreč širijo sporočilo, *da nisi nihče in da ne obstajaš, če ne potuješ*.

Katie Kheriji-Watts

V to se bomo še nekoliko poglobili, saj je to zelo zapleteno vprašanje, na katero ni enostavnega odgovora, in mislim, da je povezano z vprašanjem družbene pravičnosti, ki sva se ga dotaknili na začetku intervjuja. Mislim, da gre za vprašanje prilagajanja realnosti podnebnih sprememb tako v sedanosti kot v prihodnosti. V umetnosti se že ukrepa. Lahko bi našela veliko primerov, a na misel mi pride francoski koreograf Jèrôme Bel, ki se *je odločil, da njegov ansambel ne bo več potoval z letalom*. Zato je svoj proces ustvarjanja in turneje s spletnimi orodji prilagodil virtualnim vajam, medtem ko še vedno predstavlja svoje delo po vsem svetu. Osebno menim, da je njegova odločitev res navdihujoča, vendar so umetniki iz drugih držav, zlasti zunaj celinske zahodne Evrope, rekli: *Nimamo istih možnosti, da bi lahko nehali leteti. Če bi storili enako kot vi, nas lokalno okolje ne bi več podpiralo pri tem, da smo poklicni umetniki, finančno ne moremo preživeti*. Zato me zanima, kaj menite o tem?

Lučka Kajfež Bogataj

Da, to je zelo drzna in pogumna odločitev, da ne bomo več leteli in preprosto rečemo: *Ne bomo*. Razumem, da lahko današnja tehnologija res prinese umetnost v našo posteljo, v naš um. Morda celo bolje kot v živo. Še vedno pa nekoliko dvomim, ker tudi sama pripadam stari šoli. Pri interakciji z umetniki ne gre samo za poslušanje njihovih glasov ali za sliko visoke ločljivosti. Včasih gre za stvari, ki se na internetu izgubijo. Mogoče je to vonj, morda malenkosti, ki jih sploh ne znam opisati, zaradi katerih je neka predstava res izjemna. Včasih pa je lahko tudi obratno, morda lahko neka podrobnost pokvari vse! Torej tehnologija in splet oziroma odločitev ne potovati in ne imeti fizičnega stika ima tudi nekaj pomanjkljivosti. Mislim, da bi umetniki lahko razmislili o nekakšni turneji, ki bi jo izvedli enkrat na leto osebno, preostanek časa pa bi bili bolj ogljično nevtralni ali sploh ne bi potovali. Mislim, da ne bi šla v preveliko skrajnost, ker je umetnost dobra in jo podpiram. Ne vem tudi, ali se ta formula lahko uporablja povsod in pri vseh.

Katie Kheriji-Watts

Torej niste nujno zagovornik trditve, da nihče s področja umetnosti ne bi smel leteti, zlasti kot poklicni umetnik?

Lučka Kajfež Bogataj

Ne. Toliko drugih stvari je treba narediti še pred tem. Razmišljala bi o bolj univerzalnih rešitvah, ki bi lahko bile tako navdihujoče, da bi vsi rekli: *Da, mi bomo storili enako*. Kar zadeva letenje – si v takem primeru lahko predstavljate ljudi v Avstraliji, od koder ne bi nikoli nihče potoval v tujino! Gre za to, kako si postaviš cilje. Veliko pomembneje se mi zdi, da si vsak umetnik (ne samo umetniki, morda vsak od nas) postavi svoj cilj. Torej naslednje leto – kar bi bilo v skladu z evropsko energetske politiko – ko pravimo, da bi morali do leta 2030 doseči ogljično nevtralnost, to dejansko pomeni, da bi morali vsako leto svoj odtis zmanjšati za trinajst odstotkov. Vsako leto. Lahko pa to združim in zmanjšam svoje izpuste pri potovanjih, hrani, nakupovanju. Če ne kupimo zimskih oblačil (novih, seveda), je to lahko primerljivo z enim letom na dolgo razdaljo.

Katie Kheriji-Watts

Zelo mi je všeč, kar govorite, kajti namesto splošnih izjav, da morajo vsi delati enako, pravite, naj si posamezniki in organizacije v svojem okolju opredelijo cilje in si prizadevajo, da bi jih v določenem času dosegli.

Lučka Kajfež Bogataj

Da, ampak te cilje si je treba res postaviti in se jih zares držati. Na nek način bi to moralo biti zavezujoče. In to bi morali storiti vsi – spet s številkami. *Želim si, da ne bi več leteli.* Toda preden to rečem, bi bilo lepo reči: *Ogljični odtis mene kot umetnika znaša dvajset ton na leto, prihodnje leto pa bo le še petnajst ton.* Kako naj torej odtehtam teh pet ton? To je na nek način moja odločitev.

Katie Kheriji-Watts

Zanimivo je, ker se mi zdi, da če začnemo z nič, je v umetnosti lahko velikanski izziv že samo prepoznati ogljični odtis sebe kot organizacije.

Lučka Kajfež Bogataj

Ni tako težko izračunati, sploh ne. Toda treba je iti po korakih in vsega ni mogoče spremeniti čez noč, treba pa je začeti. Začeti bi morali z zelo očitnim, saj je določitev ogljičnega odtisa hrane že težavnejša. Če ne jeste mesa, je to dobro, vendar če jeste zelenjavo, na primer kivi z Nove Zelandije, to ni zelo trajnostno. Pri elektriki in energiji pa je zelo jasno. Zelo jasno je. To zmore vsak, ne potrebuje doktorata iz fizike.

Katie Kheriji-Watts

Včasih, ne vedno, zmanjšanje ogljičnega odtisa pomeni plačati več. Lahko si predstavljam, da je v nekaterih okoliščinah energija iz premoga cenejša kot na primer dobava čistejše energije za stavbo. Ker je to cenejše, ostane morda več denarja za koprodukcijo predstave, na primer. Mislim, da se včasih zaplete, ko organizacije začutijo napetost med pomočjo umetnikom in reševanjem planeta.

Lučka Kajfež Bogataj

Da, ampak ne le v umetnosti, povsod. Obstaja srednja pot, treba je sklepati kompromise. Včasih ne gre le za prehod na drugo energijo, temveč tudi za to, kako porabiti manj energije. Ne gre za zamenjavo dizelskega avtomobila z električnim – gre za manj potovanj.

Katie Kheriji-Watts

Vem, da zagovarjate tudi uporabo kulture kot sredstva za večjo ozaveščenost o morebitnih rešitvah za podnebne spremembe, ki jih povzroča človek, vendar je to precej široko področje. Zato me zanima, ali lahko navedete primer, kaj točno imate v mislih, ko govorimo o posredovanju določenih sporočil, povezanih s podnebnimi spremembami, prek umetnosti.

Lučka Kajfež Bogataj

Pomembno je, da to poteka na več ravneh. Kajti ne smemo pozabiti na dvomljivce glede podnebnih sprememb. Še vedno na tisoče ljudi ne verjame v podnebne spremembe, ne vidijo jih kot problem ali, kar je še huje, vidijo jih le kot izmišljotino nekaterih znanstvenikov. Torej obstajajo ljudje, ki tega sporočila morda ne bi smeli prejeti od znanstvenikov, ampak od druge publike.

Tudi vizualna umetnost je izjemno pomembna – sporočila so lahko fantastična. Spomnim se slike, ki prikazuje, kako se morska gladina očitno dviguje in policiste z mitraljezi. Ta slika je ponazorila zmotnost ideje, da bomo z orožjem ali vojaško silo lahko preprečili dvig morske gladine. To je bilo zelo globoko sporočilo, da nekaterih stvari z orožjem dejansko ni mogoče doseči. Po drugi strani pa je slika sporočala tudi, da bi težave s podnebnimi spremembami lahko sprožile tudi nasilje. Tu so tudi filmi. Nisem še videla veliko ... scenaristi še niso naredili domače naloge! Nekateri dokumentarci so bili odlični. Toda morda potrebujemo nekaj na bolj zabavni ravni.

Katie Kheriji-Watts

Mislim, da se podnebne spremembe včasih ne zdijo zabavna tema.

Lučka Kajfež Bogataj

Vse je mogoče spremeniti v zabavo, ne samo podnebne spremembe. Morda ... Razmišljala sem o vseh tistih filmih, ki so ljudem zelo všeč: o katastrofah, poplavih, potresih, o tem je veliko filmov. Morda bi lahko v teh filmih obstajal element, kako se prilagoditi, kako se odzvati, ko nastane poplava. Ne le na milijone mrtvih ljudi in trupel, ampak dejansko sporočilo, da si lahko rešite življenje, če naredite to ali ono. To je mogoče vključiti v film. To je tisto, kar je treba narediti prej ali slej, in tega se veselim.

Katie Kheriji-Watts

Strinjam se z vami in moram priznati, da sem včasih malce skeptična ... to zagotovo ni edina vrsta kulture, ki jo spremljam – vendar mislim, da se včasih zato preprosto počutim slabo, nimam občutka, da mi je pomagalo pri odločitvi, da spremenim svoje vedénje ali kaj podobnega. Zapleteno je.

Lučka Kajfež Bogataj

Da, zapleteno je, kajti bistvo vseh dejanj – tudi ko govorimo o ublažitvi ali prilagajanju ali posredovanju sporočila svetu – je, da stopimo iz svojega območja udobja in spremenimo stvari. Kasneje ugotoviš, da so bile to dejansko spremembe na bolje. Toda na točki, ko začneš nekaj spreminjati, tega ne veš. Samo sprašuješ se: *Zakaj moram to narediti? Ali res moram to narediti?*

Pomembno je tudi, da imate podporo! Ko to počnete kot skupina, ko to počnete kot družina, kot partnerja, morata to narediti oba. Najslabše je, ko si želi spremembo samo polovica članov, drugi pa nasprotujejo. To je frustrirajoče! Zato bi morali imeti neke vrste priprave ali se veliko pogovarjati, preden začnemo takšen projekt, pri katerem bodo sodelovali vsi. Mislim, da je potem lažje kaj spremeniti. Skupine, majhne skupine, se mi namreč zdijo pomembnejše kot posamezniki. Kajti najpogostejše vprašanje, ki mi ga postavljajo v različnih medijih, je: *Kaj lahko naredi en sam človek?* Ne veliko! Kaj lahko stori družina? Kaj lahko storijo ljudje, ki delajo skupaj? Te male skupine so torej po mojem mnenju najpomembnejši sprožilci sprememb.

Katie Kheriji-Watts

Hvala za te besede. Mislim, da imate popolnoma prav. Kaj bi rekli ljudem, ki dvomijo ali celo nasprotujejo instrumentalizaciji umetniškega izražanja za nek namen – tudi tako pomemben, kot je zmanjšanje segrevanja našega planeta?

Lučka Kajfež Bogataj

No ... Ne bi se tako izrazila. Kajti skozi zgodovino se je umetnost vedno odzivala na dogajanje v družbi. Umetnost je vedno namerno ali nenamerno odražala razmere. Zdaj smo sredi krize. Torej, če umetnost dejansko izraža zaskrbljenost, je to za umetnost povsem naravno – to umetnost je. Ne zdi se mi, da bi bilo to umetnosti vsiljeno. Umetnosti sta naložena življenje in realnost, ne le podnebne spremembe.

Katie Kheriji-Watts

Ste soavtorica približno treh knjig za mlade, zato sem želela vprašati, kakšen je vaš pogled na naslednje. Lani je Kelsey Piper, novinarka novičarskega spletnega mesta Vox, zapisala, da [še ni našla knjige za otroke, ki bi podnebno krizo opisala kot izziv, ki ga lahko prihodnje generacije premagajo s spoznavanjem sveta in z izumljanjem novih rešitev](#). V bistvu je poudarila, da veliko sporočil, ki se otrokom posredujejo prek kulture, povzročajo občutek nemoči in pesimizma ali pa občutek, da so njihova dejanja omejena na primer na proteste in recikliranje, namesto da bi se osredotočili na dolgoročneje vidike, kot je razvijanje veščin, ki jih lahko uporabijo, ko odrastejo. Sprašujem torej: ali z vašega vidika podnebne znanstvenice obstajajo razlogi za optimizem in ali se počutite opolnomočeni, kar zadeva vprašanje podnebnih sprememb?

Lučka Kajfež Bogataj

No, zamujamo z dejanji, to je res. Ampak ni še prepozno! Torej je velika razlika. Vedno govorim o jeseni, ki je eden od letnih časov, ki je pozen, a ni prepozen. Jeseni lahko počnete marsikaj. To je

prvo sporočilo, ki ga moramo posredovati svojim otrokom. Drugo pa je, da je v človeški naravi, žal, da se v zgodovini nikoli nismo pravočasno odzvali. Vedno pozno. Naj je šlo za ultravijolično sevanje, ozonski plašč, azbest ali kajenje. Za veliko stvari se ljudje zavedajo, da so nevarne, vendar smo čakali in čakali, dokler ni postalo res nujno. Torej to ni tako čudno. Spet tretje sporočilo pa je, zakaj bi moralo biti toliko postranske škode? V enaindvajsetem stoletju se ji je mogoče izogniti. Vemo, kaj storiti. Imamo veliko srečo, da živimo v dobi tehnologije – imamo recept za to, kaj storiti, in vemo, zakaj smo pozni. Toda manjka nam spodbud.

Kadar torej želite narediti nekaj, kar ni prijetno, morate biti za dejanje nagrajeni. To še posebej velja za mlajšo generacijo. Kajti mlade moramo vzgajati, in ko nekoga učiš, ga moraš nagraditi za dejanja. Tega ni dovolj. Torej, če to povzamemo: zavedamo se, da še ni prepozno, da smo ljudje pač takšni in da se bo morda vaša generacija hitreje odzvala, in če se spremenite, boste za to nagrajeni – to je to. To je to! Na voljo je veliko idej, veliko denarja, veliko načinov, kako nagraditi mlade, in potem ne bodo protestirali, ampak bodo želeli nekaj res spremeniti.

Katie Kheriji-Watts

Zakaj menite, da smo ljudje, kot ste rekli, tako pogosto zamujali s prilagajanjem in spremembami v času krize?

Lučka Kajfež Bogataj

To je pravzaprav skrivnost. Obstaja krasna knjiga z naslovom *Pozne lekcije iz zgodnjih svaril* – že naslov pove vse. Ne vem, morda zato, ker se želimo res prepričati. Moramo dejansko videti, kako so ljudje umrli zaradi sevanja atomske bombe. Ko vidimo, da so mrtvi, si rečemo, v redu, zdaj se bomo spremenili. Ne vem, bojim se, da smo globoko v genih še vedno janski ljudje, ki moramo stvari doživeti. Genetsko nismo ozavestili, da nam lahko znanost pove, kaj se bo zgodilo. Skozi milijone ali tisoče let se to dejstvo še ni vtisnilo v naš genom.

Katie Kheriji-Watts

Rekli ste skrivnost, kar se mi zdi zanimivo. Katero področje se vam zdi še vedno najbolj skrivnostno tudi potem, ko po več desetletjih na Zemlji preučujete ta planet ter delate kot aktivistka in oblikovalka politik? Kaj se vam še zdi skrivnostnega na našem svetu?

Lučka Kajfež Bogataj

Kaj pa vem. Včasih je skrivnost le prilagajanje, prilagajanje kot tako, kako se lahko bitja in življenje nasploh prilagodijo različnim okoliščinam, kako prilagodljivi smo. Sposobni smo se vendar

prilagoditi praktično vsemu! Nekateri seveda ne. Imamo evolucijo, imamo veliko vrst, ki izginjajo – toda življenje vedno najde pot. To je zame skrivnost, kdo stoji za tem glavnim načrtom? Kdo si je izmislil to čarobno dejstvo, da smo tako prilagodljivi? Včasih je čudovito, to nam je v tolažbo, ampak je tudi nekakšno prekletstvo. Morda zato, ker smo tako prilagodljivi, predolgo čakamo in smo včasih prepozni za rešitve. Kar zadeva življenje, je zagotovo še veliko skrivnosti.

Katie Kheriji-Watts

Mislím, vsaj zdi se mi, da je ustvarjalnost gonilna energija prilagajanja ter tistih, ki ukrepajo, in tistih, ki vztrajajo.

Lučka Kajfež Bogataj

Da, kreativnost in uporaba virov na resnično najboljši način – to je ustvarjalnost! Tako bi opredelila ustvarjalnost. Ustvarjalno je narediti čudovit izdelek z minimalno porabo energije, materiala ali česar koli drugega. Tako, da učinek ni povezan s količino porabljene energije ali materiala. To je ustvarjalnost! A tako je bilo vso človeško zgodovino. V enaindvajsetem stoletju pa je to edini način, da preživimo. Težava je torej v tem, da nas je osem milijard na planetu, ki ne raste. Ker so naša pričakovanja in želje iz minute v minuto večja, naš planet pa ne. Torej je ustvarjalnost v tem smislu na nek način rešiteljica.

Katie Kheriji-Watts

Mislím, da je to odlična misel za konec. Lučka, res se je bilo čudovito pogovarjati z vami. Tokrat sem v tem podkastu intervjuvala znanstvenico. Bila sem zelo živčna, vendar je bilo res čudovito in hvaležna sem, da ste sprejeli povabilo.

Lučka Kajfež Bogataj

Tudi jaz sem bila živčna, saj nisem bila povsem prepričana, kam nas ta spontanost in naravno vedênje lahko pripeljeta, a mislím, da sem tudi sama presenečena! Včasih ideje, ki jih ima človek v glavi, ne pridejo na plan brez prave osebe za pogovor. Zato hvala, da ste iz mene izvabili nekaj lepíh misli.

To epizodo sta naročila organizacija [On the Move](#) in [zavod Motovila](#), produkcijo je podprlo francosko ministrstvo za kulturo, montažerka pa je [Émilie Wadelle](#).

Points of Entry so na voljo na spletu na
pointsofentry.com in [instagram.com/pointsofentry](https://www.instagram.com/pointsofentry).

po naročilu

ON
THE
MOVE

MOTOVILA
CENTRE FOR THE PROMOTION OF COOPERATION
IN THE CULTURAL AND CREATIVE SECTORS

produkcija ob podpori

**MINISTÈRE
DE LA CULTURE**
*Liberté
Égalité
Fraternité*